

Бібліографічні посилання:

1. **Афанасьев М. Н.** Клиентелизм: историко-социологический очерк [Текст] / М. Н. Афанасьев // Полис. – 1997. – № 1. – С. 157-166.
2. **Афанасьев М.** Невыносимая слабость государства [Текст] / М. Афанасьев. – М.: РОССПЭН, 2006. – 272 с.
3. **Динелло Н.** От плана к клану: социальные сети и гражданское общество [Электронный ресурс] / Н. Динелло // Профессионалы за сотрудничество. – М.: Московский проект Кенанн, Кн. дом «Университет», 1999. – Вып. 3. – Режим доступа: <http://www.prof.msu.ru/publ/book3/din.htm>
4. **Капустин Б. Г.** Национальный интерес» как консервативная утопия [Текст] / Б. Г. Капустин // Свободная мысль. – 1996. – № 3. – С. 13-29.
5. **Карасёва А. В.** Стилизация как элемент политической борьбы [Текст] / А. В. Карасёва // Античное общество: Материалы международной конференции антиковедов. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2001. – Вып. IV. Власть и общество в античности. – С. 68-72.
6. **Макаренко В. П.** Правительство и бюрократия [Текст] / В. П. Макаренко // Социс. – 1999. – № 6. – С. 7-11.
7. **Сергеев В. С.** Політичні мережі як форма взаємодії держави та громадянського суспільства [Текст] / В. С. Сергеев. – Д.: Інновація, 2011. – 304 с.
8. **Степаненко В.** Социальный капитал в социологической перспективе: теоретико-методологические аспекты исследования [Текст] / В. Степаненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 2. – С. 24-41.
9. **Степаненко В.** Суспільство громадянське і «негромадянське»: дискурси та моделі взаємодії [Текст] / В. Степаненко // Українське суспільство 1994-2004. Моніторинг соціальних змін / за ред. В. Ворони, М. Шульги – К.: Інститут соціології НАН України, 2004. – С. 198-211.
10. **Фисун, А.** Постсоветские политические режимы: неопатримониальная интерпретация [Текст] / А. Фисун // Ойкумена. Альманах сравнительных исследований политических институтов, социально-экономических систем и цивилизаций. – 2004. – Вып. 2. – С. 130-140.

УДК 321:323. 17

Ю. М. Сліпецька*Львівський національний університет імені Івана Франка***ЗАКАРПАТТЯ: КОНФЛІКТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У КОНТЕКСТІ СОЦІОПОЛІТИЧНОГО РОЗМЕЖУВАННЯ В УКРАЇНІ**

В статті здійснений концептуальний аналіз етнокультурних, демографічних, історичних та політичних особливостей Закарпаття як регіону України. Визначено, що за умов політизації русинського питання Закарпаття може стати джерелом сепаратистських настроїв в Україні. Крім того, простежено особливості електорального процесу в регіоні в період незалежності.

Ключові слова: Закарпаття, соціополітичне розмежування, конфліктний потенціал, русинське питання, політизація етнічності.

В данной статье осуществлен концептуальный анализ этнокультурных, демографических, исторических и политических особенностей Закарпатья как региона Украины. Определено, что при политизации русинского вопроса Закарпатье может стать источником сепаратистских настроений в Украине. Кроме того, прослежены особенности электорального процесса в регионе в период независимости.

Ключевые слова: Закарпатье, социополитическое размежевание, конфликтный потенциал, русинский вопрос, политизация этничности.

This article analyzes the conceptual ethno-cultural, demographic, historical and political features of Transcarpathia region of Ukraine. The main aim of the article is to explore conflict potential of Transcarpathia in the aspect of possibility appearance of a new line of socio-political cleavage in Ukraine. Unformed homogeneous Ukrainian nation and its historical territorial divisibility caused topicality of the whole spectrum of questions concerning socio-political cleavage on the territory basis. In conclusion, we note that all the ethnic and religious mosaic of Transcarpathia with distinct ethnic

groups, which not only distinguish their own interests, but also ready for their advocacy and political self-determination, create conflict potential in the region.

The main «group in itself», which express the latent discontent in Transcarpathia and under certain circumstances may turn into «groups to myself», are Ruthenians, Hungarians and Romanians. Particularly acute in Transcarpathia is a problem with the Ruthenians, which are not recognized in Ukraine as a separate ethnic group. Determined, that politicization of the Rusyn question in Transcarpathia can become a source of separatist sentiment in Ukraine. Furthermore, features of the electoral process in the region during the period of independence have been traced.

Despite the fact that Hungarians have their institutional representation in the form of the Party of Hungarians of Ukraine, especially radical demands, but protection of the minority, they don't impose, unlike Ruthenians. They since Ukraine's independence declaration actively sought Subcarpathian (or Transcarpathia) autonomy republic. Special radicalization of their claims observed during acute of regional cleavage in Ukraine, particularly during the «Orange» revolution, or during election campaign.

Keywords: Transcarpathia, socio-political cleavage, conflict potential, Rusyn question, politicization of ethnicity.

Актуальність і постановка проблеми. Україна – доволі гетерогенна країна із чітко вираженою регіональною специфікою. Вивчення регіональних особливостей України зумовлено тими викликами та загрозами становлення соціополітичного поділу на територіальній основі, які з'явилися після «помаранчевої революції». Закарпаття стало предметом нашої дослідницької уваги в силу, з однієї сторони, своєї етнічної самобутності та різноплановості, а з іншої – високого потенціалу конфліктності.

Мета статті – дослідити конфліктний потенціал Закарпаття з огляду на можливість появи нової лінії соціополітичного розмежування в Україні.

Аналіз останніх публікацій. Закарпаття в політологічному аспекті стало предметом дослідження широкого кола науковців. Проте чи не найґрунтовніше дана проблематика розкрита в роботах Ю. Остапця, М. Токара, М. Вегеша, М. Лендел, І. Зварича, О. Малець, О. Кривицької, О. Майбороди, Н. Шипки.

Варто зазначити, що Закарпаття – прикордонна область України, яка межує з чотирма державами: Угорщиною, Румунією, Словаччиною, Польщею. В області проживає велика кількість представників етнічних спільнот, які складають п'яту частину населення регіону. Тут співіснують в більшості чотири етноси: українці (80 %), угорці (12%), росіяни (2,5 %), румуни (2,6 %).

Слід також простежити динаміку етнічного складу населення Закарпаття. Так, реальний приріст населення Закарпаття протягом 1947-1970 рр. за даними переписів населення УРСР становив 278,3 тис. чол. Водночас міграція «вимила» з регіону значну кількість (близько 89,5 тис. чол.) населення працездатного віку, яке виїхало в інші регіони і за кордон у пошуках роботи. Серед інших чинників, які вплинули на демографічну ситуацію в регіоні - репресії зі сторони комуністичного режиму.

Впродовж 1946-1958 рр. кількість росіян в області збільшилася на 143,09%, євреїв – на 73,89%, румун – на 47,81%, німців – на 46,12%, українців – на 30,25%, угорців – на 8,69%. Стрибокподібний приріст росіян, українців та євреїв був пов'язаний з переважаанням осіб саме цих національностей серед працівників різних галузей управління й господарювання, які прибули в Закарпаття на підставі рішень центральної влади.

Слід зазначити, що в цей час доволі зріс відсоток циган в області, що зокрема пояснюється тим, що одразу після війни представники цієї національності приховували свою етнічну належність. Найбільше циган (ромів) мешкали у Мукачеві та Ужгороді, Мукачівському, Ужгородському, Берегівському, Виноградівському районах.

У 1950-60-х роках влада започаткувала низку заходів із припинення кочового способу життя та жебракування циганського населення, залучення його працездатної частини до легальних форм трудової діяльності, а молоді – до навчання. Проте, навіть в контексті загальносвітової тенденції, повноцінної інтеграції ромів у систему соціальних та економічних відносин так і не відбулося.

Як свідчать дані переписів населення, на Закарпатті неухильно зменшувалася кількість словаків (1970 р. – 72,5%, 1979 р. – 83,1%, 1989 р. – 86,6%) та німців (1970 р. – 42,4%, 1979 р. – 37,0%, 1989 р. – 44,5%) . Головна причина – еміграція значної частини осіб названих національностей на свою етнічну батьківщину.

В той же час спостерігається поступова асиміляція євреїв як результат змішаних шлюбів, поступової втрати рідної мови та обмеженого доступу до здобутків національної культури. Попри те, що євреї мали найвищий освітній рівень і найвище представництво на престижних

щаблях у соціально-професійній сфері, але в значній мірі були незадоволені можливістю самореалізації та орієнтувалися на репатріацію до Ізраїлю.

Упродовж всього повоєнного часу радянської доби в області зросла кількість румун. Хоча темп цього зростання постійно зменшувався: 1959-1969 – він становив 27,84%, у 1970-1978 рр. – 15,78%, 1979-1988 рр. – 8,58%. За 1959-1988 рр. приріст осіб румунської національності в області становив 60,72% проти 33,7% загалом по Україні. Імовірними причинами такої ситуації могла бути порівняно висока народжуваність серед румун на Закарпатті, а також прибуття великої кількості румун у регіон з інших областей України. Крім того, серед румун особливо популярна трудова міграція – або на сезонні роботи, або з метою постійного працевлаштування.

Починаючи з кінця 1940-х рр. другою за чисельністю (після українців) етнічною групою на Закарпатті стали росіяни. Впродовж трьох післявоєнних переписів 1970 р., 1979 р., 1989 р. кількість росіян в області збільшувалася рівномірно – на 18,89%, 18,54% та 18,57% відповідно. Високі темпи приросту осіб російської національності в Закарпатті зумовлювалися насамперед залученням їх із-за меж області на управлінські посади в партійних і державних органах, для служби в силових структурах, роботи на промислових підприємствах оборонного комплексу, в сферах, де переважає розумова праця.

Водночас спостерігалася тенденція до зменшення кількості третьої за чисельністю етнічної групи на Закарпатті – угорської. І якщо за переписом 1959 року зростання становило 3,9%, а 1979 – 4,28%, то вже у наступному міжпереписному десятилітті – кількість угорців у регіоні зменшилася на 1,73%, за рахунок переважно виїзду на постійне місце проживання в Угорщину. Більшість компактних місць проживання угорців знаходяться в Мукачівському, Берегівському, Ужгородському, Виноградівському районі.

Сталими були темпи збільшення закарпатського населення української національності. За 1959-1988 рр. кількість етноукраїнського населення краю зросла на 42,29%, в тому числі: на 17,72% – у 1959-1969 рр., на 11,20% – у 1970-1978 рр., на 8,70% – у 1979-1988 рр.

Разом з міграційними, економічними, соціальними та іншими чинниками на етнічну динаміку в Закарпатті значний вплив мала офіційна політика в сфері культури, освіти та ідеології.

Цікавою є інша тенденція – з 1959 р. по 1989 рр. загальна кількість жителів України, які вважали рідною мову своєї національності, зменшилася на 5,79% – з 91,08% до 87,85%, виняток становлять лише росіяни. Слід відзначити, що російська мова в радянські часи все дедалі більше заміняла мову своєї національності практично всіх етносів на Закарпатті. Цьому зокрема сприяла освітня політика СРСР, коли вивчення російської мови в усіх навчальних закладах було обов'язковим, що в свою чергу надавало переваги на виробництві, в управлінні, інформаційному просторі, тощо.

Дані останнього перепису населення в 2001 році засвідчили, що в області загалом проживає 1 254 614 чол., з них частка сільського населення становить 63,3%, а міського – 36,7%. Однією з найчисельніших субетносів на Закарпатті є русини, загальна чисельність яких становить 10,2 тис. чол., і які на даний момент не отримали статусу етнічної групи. Не виключено, що до моменту проведення наступного Всеукраїнського перепису населення русини таки будуть включені до переліку національностей.

Слід відзначити, що в значній мірі поліетнічний склад населення Закарпаття зумовлений етногенетичними, культурними, колонізаційними, міграційними, асиміляційними та рядом інших чинників. Порівнюючи з іншими регіонами України, Закарпаття характеризується певними особливостями, зокрема:

1) Майже тисячолітнім перебуванням краю у складі різних держав, що спричинило значну політичну і культурну ізоляцію закарпатців від основних осередків українських етнічних територій;

2) Своєрідним геополітичним становищем і розміщенням на межі з етнічними землями румунів, угорців, словаків і поляків та їхніх етнодержавних утворень (через це Закарпаття завжди було об'єктом різних геополітичних впливів);

3) Віддаленістю від основних національних центрів політичного і культурного розвитку, у зв'язку з чим дещо спізнілим є прилучення місцевого населення до етноконсолідуючих і націоконсолідуючих процесів.

4) Особливою військово-політичною роллю Закарпаття у політиці радянської влади, адже саме з цього регіону вона практично контролювала всі країни Центральної Європи [4, с. 3-9].

З набуттям Україною незалежності Закарпаття стало одним з перших епіцентрів автономістського регіоналізму та сепаратизму в Україні. Зокрема, тут виникли проблеми з угорською етноменшиною та русинською громадою. 1992 року активісти угорських рухів подали до Верховної Ради проект створення Закарпатської автономії у складі України, який не отримав підтримки навіть серед місцевого населення (всього 17%). Проте, автономістські настрої у цьому

середовищі швидко зникли. Наступна проблема виникла з Товариством підкарпатських русинів, які не знайшовши підтримки своїм автономістським амбіціям в Україні, в грудні 1991 р. надіслали петицію до Чехословаччини з пропозицією порушити питання про повернення Закарпаття до її складу. Відповіді вони так і не отримали, а створений ними Тимчасовий уряд в 2001 році само розпустився [8, с. 88-90]. Все це в свою чергу вплинуло на формування політичної культури та ідентичності регіону.

Слід підкреслити, що в більшості досліджень Закарпаття тісно пов'язане із феноменом закарпатського регіоналізму як ідеології та політичного руху за розширення економічних, політичних, культурних прав регіону. На думку А. Толкачева, у випадку із Закарпаттям ми маємо справу з сильним регіоналізмом, де збігаються елементи політичного простору, культурної ідентичності та територіальної мобілізації [13].

В економічному аспекті прибічники етнічного регіоналізму обстоюють запровадження вільної економічної зони або надання Закарпатському регіону статусу, який би підвищив його економічну самостійність. Зовнішні впливи проявляються здебільшого у політиці певних державних і політичних кіл прикордонних держав, спрямованої на загострення етнополітичної ситуації в регіоні [3].

Таким чином провідний чинник політизації етнічності у цьому регіоні є «русинське питання». Його сутність полягає у висуненні лідерами та ідеологами «політичного русинства» ідеї автономії Закарпаття. Лідерами русинства піднімається питання етнокультурної ідентичності спільноти поряд з подвійною ідентичністю – загальною українською та локальною русинською.

Основна частина населення Закарпаття завжди намагалися зберегти свою локальну русинську ідентичність, яка часто протиставлялася загальнонаціональній. Це, на думку О. Кривицької, може призвести як до поляризації між прибічниками «русинства» і «українофільства», так і до міжетнічної напруги [5].

Зрештою, повертаючись до стану дослідження даної проблематики, проблемою політизації русинського руху особливо активно займалися М. Макара, О. Майборода, О. Мишанич, І. Минович, М. Панчук та інші [10]. Вчені акцентують увагу на намаганні русин виокремитися із етноукраїнського загалу із власною ідентичністю, а відтак домогтися політичного самовизначення як окремого народу, чи нації. Русинська ідентичність таким чином розглядається ними як виключне право для управління регіоном, розпорядження його соціальними, економічними, природними ресурсами.

В цьому контексті варто відзначити дві ключові риси етнополітичної історії Закарпаття. По-перше, це тривале існування Закарпаття як політично цілісної та специфічної в культурному плані території, що переважно була населена східнослов'янськими народами. По-друге, це збереження у самоназві східнослов'янського населення «русини» прямої вказівки на перебування Закарпаття у складі держави Русь.

Як ми вже зазначали, ключова проблема з русинами полягає в тому, що офіційний статус субетнічної групи їх не влаштовує, вимагаючи для себе статусу офіційної етнічної групи. Слід відзначити, що русини визнані національною меншиною у Сербії, Угорщині, Хорватії, Румунії, Чехії, Словаччині. Польща визнала етнічною меншиною лемків, всередині яких поширюється русинський рух.

Етнополітична специфіка Закарпаття також проявляється у наявності в області досить серйозних автономістських прагнень. По суті Закарпаття є другим після АРК регіоном України, у якому відбувся референдум стосовно надання автономії. Щоправда, на відміну від Криму їх результати, а саме надання краю автономії, не були втілені у життя.

Як відомо, 1 грудня на Закарпатті одночасно відбулося три референдуми – всеукраїнський (щодо незалежності України), Закарпатський обласний (надання Закарпаттю статусу автономії) та Берегівський районний (про створення угорського автономного округу у межах Берегівського району).

Напередодні у жовтні 1991 року Закарпатська обласна рада проголосувала за проведення референдуму про автономний статус Закарпаття у складі України. Проте за наполяганням тодішнього голови Верховної Ради України Л. Кравчука формулювання про «автономну територію» було замінено на «самоврядну територію». В результаті питання під час референдуму звучало «Чи бажаєте Ви, щоб Закарпаття отримало із закріпленням у Конституції України статус спеціальної самоврядної території як суб'єкта у складі незалежної України і не входило у будь-які інші адміністративно-територіальні утворення?».

Як засвідчили результати референдуму, 78% мешканців краю, що взяли участь у голосуванні на запитання обласного референдуму відповіли «так». Водночас на Берегівщині 81,4% учасників голосування висловилися за національну угорську автономію в межах району.

Варто зазначити, що автономістські прагнення закарпатців мали декілька вимірів. По-перше,

це ідея адміністративної автономії у межах області, головними прихильниками якої були представники радянської партійної номенклатури ще початку 1990-х рр.

По-друге, це надання автономії області в інтерпретації представників русинських організацій, які на користь своїх вимог наводили аргументи історичного та етнічного характеру.

По-третє, це прагнення угорської меншини здобути власну автономію на території компактного проживання угорців.

Слід відзначити таку особливість Закарпаття як досить тісне переплетення політичних і національно-культурних інтересів. Національні меншини Закарпаття як ніхто інший намагаються зберегти свою етнічну і культурну ідентичність.

Що стосується історії автономістських прагнень Закарпаття, то своєрідною точкою відліку можна брати звернення депутатів Закарпатської облради до Верховної Ради 6 березня 1992 року із проханням про прийняття закону про спеціальну адміністративну одиницю Закарпаття та визнати національність «русин» [1, с. 13].

Приблизно у цей же час русофільський рух оформлюється політично у вигляді Підкарпатської республіканської партії, головними програмними цілями якої було: 1) утворити незалежну нейтральну Республіку Підкарпатську Русь; 2) отримати повну економічну і політичну незалежність.

26 січня 1996 року група русинських активістів звернулася з позовною заявою до Верховного Суду із вимогою необхідності врахування у Конституції країни факту юридичного існування Закарпатської автономної республіки і визнання недійсним указу Президії Верховної ради УРСР «Про утворення Закарпатської області у складі української РСР» від 22 січня 1946 року.

Черговий виток активізації можна простежити напередодні всеукраїнського перепису населення 2001 року, коли звучали заклики записуватися русинами. Як наслідок, більше десяти тисяч осіб записали себе русинами [12].

Радикалізацію автономістських настроїв ми спостерігаємо під час виборчої кампанії 2004 року. Саме в той час з'являється заява про необхідність утворення Підкарпатської України. Своєрідною перемогою «русинського» руху можна назвати рішення сесії Закарпатської обласної ради про внесення національності «русин» до переліку національностей Закарпатської області.

На думку О. Майбороди, рішення Закарпатської обласної ради щодо внесення національності «русин» до переліку національностей Закарпатської області є політичною спекуляцією на ґрунті подвійної ідентифікації. «З економічної точки зору це вигідно місцевій владі, для яких це інструмент для отримання контролю над ресурсами регіону. Адже якщо виділити жителів Закарпаття в окремий етнос, то можна вимагати особливі привілеї і статус для області» [9, с. 176].

Окрім русинської проблеми, основним джерелом напруги в регіоні є вимога ширших політичних прав для угорської меншини. Саме угорська меншина із рівня декларацій перейшла до створення політичних інститутів, які готові відстоювати їхні інтереси, а саме політичних партій. В 2005 році на Закарпатті Міністерством юстиції було зареєстровано дві угорські партії: Партія угорців України, яку очолив М. Ковач, і Демократична партія угорців України (І. Гайдош). Вже у 2008 році Партія угорців та Демократична партія угорців беруть участь у місцевих виборах і більше того, проходять в Закарпатську обласну раду, отримавши 4 і 5 мандатів відповідно. У 2010 році «Партія угорців України» отримала 3 мандати, а Демократична партія угорців по мажоритарних округах – 4 мандати.

Як відзначає у своєму дослідженні Н. Шипка, попри те, що обидві угорські партії приділяють значної уваги формуванню в українському суспільстві атмосфери міжетнічної толерантності та протидії міжнаціональній ворожнечі, сам факт існування угорських національних політичних партій вказує на наявність вагомого конфліктного потенціалу у суспільстві, оскільки національна ідея, яка реалізується через партійно-політичний механізм, тією чи іншою мірою тяжіє до політичної вимоги самовизначення [14].

Що стосується розмаїтості національно-культурного життя Закарпаття, то серед ключових організацій варто виділити Товариство угорської інтелігенції Закарпаття, засноване у 1993 році, Соціально-культурне товариство румунів Закарпаття, Товариство словаків Закарпатті ім. Л. Штура, організація німецькомовного населення Закарпаття – «Німці Закарпаття», а також ряд романських організацій.

Варто зазначити, що в релігійному плані головне розмежування в регіоні проходить між православними, яких згідно соціологічних досліджень в Закарпатті нараховується близько 38,84% і греко-католиками – 37,19% [2].

Що стосується виборчих преференцій жителів Закарпаття, то загалом вони вписуються в загальноукраїнський тренд розмежування на націонал-патріотичний (прозахідний) вектор та комуністичний (просхідний). Певною особливістю Закарпаття стали доволі високі рейтинги та активне партійне будівництво СДПУ(о) на Закарпатті, що зокрема пов'язано з тим, що в її склад

входили крупні підприємці області, зокрема П. Токар, Н. Шуфрлич, В. Балого, І. Різак.

Неможливо не відзначити, що протягом тривалого часу Закарпаття було останнім bastionом «помаранчевих», адже на парламентських виборах 2007 року, коли весь так званий «помаранчевий» електоральний пояс відійшов до Блоку Юлії Тимошенко, то Закарпаття було єдиною областю, де НУНС отримав впевнену перемогу. Не менш цікавою була ситуація в 2010 році під час президентських виборів, в першому турі яких перемогу в регіоні здобув Віктор Янукович, а в другому – Юлія Тимошенко.

Що стосується місцевих виборів-2010 на Закарпатті, то вони вирізняються своєю специфікою. Так, за результатами голосування на виборах до Закарпатської обласної ради найбільше мандатів отримала партія «Єдиний центр» – 20, Партія регіонів – 16, ВО «Батьківщина» – 7, «Фронт змін» – 5, «Сильна Україна» КМКС «Партія угорців України» – по 3 мандати. Що стосується мажоритарних округів, то найбільше «мажоритарників» отримав «Єдиний центр» (ЄЦ) – 23 та Партія регіонів – 21. Саме завдяки мажоритарним округам до облради пройшла Демократична партія угорців, отримавши, як ми вже зазначали, 4 мандати.

Такий, здавалось би, несподіваний результат місцевих виборів загалом вписується у картину електоральних переваг закарпатців, для яких особливе значення мають поняття «закарпатець» – «не закарпатець», незалежно від національності. Відтак партія «Єдиний центр» на чолі з В. Балогою сприймалася як «своя». Більше того, ЄЦ та ПР – єдині партії в області, які володіли потужними матеріальними, фінансовими та кадровими ресурсами в області.

Неможливо не помітити превалювання соціально-економічного над націоналістичним чинником детермінації електорального вибору закарпатця. Особливо яскраво це видно на діяльності двох угорських партій, які фактично копіюють своїх донорів в Угорщині: Демократична партія угорців України (Іштван Гайдош) – соціалістів, КМКС – Партія угорців України (Міклош Ковач) – лібералів, активно конкуруючи між собою в середині Закарпаття, відсуваючи, таким чином, націоналістичний фактор на другий план.

Підсумовуючи, зазначимо, що вся ця етнічна та конфесійна мозаїчність Закарпаття із чітко сформованими етнічними групами, які не лише виокремлюють свої інтереси, але й готові до їх відстоювання та політичного самовизначення, створюють конфліктний потенціал у регіоні.

Серед основних «груп в собі», які виражають латентне незадоволення на Закарпатті і за певних обставин можуть перерости в «групи для себе», це русини, угорці та румуни. Особливо гостро на Закарпатті стоїть проблема із русинами, які не визнані в межах України окремим етносом.

Попри те, що угорці мають своє інституційне представництво у вигляді Партії угорців України, особливо радикальних вимог, окрім захисту прав цієї національної меншини, вони не висувають, на відміну від русинів. Останні від моменту незалежності України активно добивалися проголошення автономії Підкарпатської (або Закарпатської) республіки. Особлива радикалізація їхніх вимог спостерігається під час загострення регіонального протистояння в Україні, зокрема в період «Помаранчевої» революції, або ж чергової виборчої кампанії.

Бібліографічні посилання:

1. **Адамович С.** Проблеми автономії Закарпаття та політичне русинство у незалежній Україні / С. Адамович // Людина і політика. – 2004. – №4. – С. 10–19.
2. **Боднар В.** Складаючі фактори культурно-клерикальної інтеграції в Закарпатті на сучасному етапі / В. Боднар, А. Пелин / Sacratia – Карпатика. Вип. 20. = Релігія і церква в країнах Центральної та Південно-Східної Європи. – Ужгород. – 2002. – С. 160–168.
3. **Зварич І.** Вплив регіоналізму на політизацію етнічності [Електронний ресурс] / І. Зварич // Політичний менеджмент. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=25&c=675>
4. **Касьянов Г.** Україна 1991 – 2007: нариси новітньої історії / Г. Касьянов. – К.: Наш час, 2008. – 432с.
5. **Кривицька О.** Конфліктний вимір етнонаціонального розвитку України [Електронний ресурс] / О. Кривицька // Політичний менеджмент. – 2005. – № 2 (11). – С. 24–37. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=38&c=721>
6. **Майборода О.** «Політичне русинство». Закарпатська версія периферійного націоналізму / О. Майборода. - Центр досліджень національної безпеки при Національному університеті «Києво-Могилянська академія». – К. – 1999. – 26 с.
7. **Макара М.** Карпаторусинство, його джерела й еволюція у 20 ст. / М. Макара, І. Минович / Карпатська Україна. – 1992. – 19 листопада. – С. 117–128.
8. **Малець О. О.** Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40–80-х рр. . 20 ст. / О. О. Малець. – Ужгород. – Інформаційно-видавничий центр ЗППО. – 2004. – 188 с.

9. Матеріали Всеукраїнської конференції «Міжнародні взаємини в Україні: питання інформаційного простору», м. Київ, 14 лютого 2006 р. / Упоряд. С. Бугаєв. – К.: УНЦПД. – 2006. – 272 с.
10. **Мишанич О.** Карпаторусинство, його джерела й еволюція у 20 ст. / О. Мишанич / Карпатська Україна. – 1992. – 19 листопада.
11. **Панчук М.** Политическое русинство в Украине / Май Панчук // Політична думка. – 1995. – № 2–3. – С. 117–124.
12. Про стан русинського руху в Закарпатській області // Руснацький світ. – Вип. 2. – Ужгород. – 2001. – С. 138–140.
13. **Толкачева А.** Регионализм и идентичность в контексте национального и государственного строительства в Украине и Молдове / А. Толкачева // Политическая наука. – 2005. – № 3. – с. 142–157.
14. **Шипка Н.** Угорська національна меншина в Україні як суб'єкт політики / Н. Шипка. – Автореф. дис. канд. політ. наук: 23. 00. 02. – Львів, 2007. – 20 с.

УДК 32. 019. 5

Н. М. Сирота, А. А. Демченко

Санкт-Петербургский университет аэрокосмического приборостроения

ПОЛИТИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА РОССИИ В КОНТЕКСТЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ

Розглядаються основні фактори, що визначили еволюцію російської політичної культури та її сучасний стан. Пропонуються критерії для характеристики російської політичної культури як феномена перехідного періоду. Робиться спроба виявити основні тенденції в розвитку політичної культури в процесі майбутньої всебічної модернізації російського суспільства. Розкрита кореляція політико-культурної еволюції з процесами політичної соціалізації

Ключові слова: політика, політична культура, політична соціалізація, активістська політична культура, підданська політична культура, демократія, політична еліта, модернізація, громадянське суспільство, консенсус

Рассматриваются основные факторы, предопределившие эволюцию российской политической культуры и её современное состояние. Предлагаются критерии для характеристики российской политической культуры как феномена переходного периода. Предпринимается попытка выявить основные тенденции в развития политической культуры в процессе предстоящей всесторонней модернизации российского общества. Раскрыта корреляция политико-культурной эволюции с процессами политической социализации

Ключевые слова: политика, политическая культура, политическая социализация, активистская политическая культура, подданническая политическая культура, демократия, политическая элита, модернизация, гражданское общество, консенсус

Research tasks of the article:

- Analysis of the basic factors, predetermining the evolution of the Russian political culture in its modern state.
- Formulation of criteria for description of the Russian political culture as a phenomenon of transitional period.
- exposure of basic tendencies in the development of the political culture in the the process of forthcoming all-round modernisation of Russian society.
- opening of correlation of politic - cultural evolution with the processes of political socialization in Russian society.

Basic conclusions:

1) Specific political culture of Russia conditioned by Eurasian geopolitical position of country, concentration and centralization of power, weakness of mechanisms of self - government and self - organisation, prevailing collective forms of way of life.

2) Attitude of population toward power was determined foremost by authoritarian political orientations, envisaged by adopting christianity and becoming firmly established as a dominating dependent values with completion of process of formation of the centralized Russian state in XVI century.

© Н. М. Сирота, А. А. Демченко, 2012